

Webrecensie BMGN 125:1 (2010)

Piceu, T., *Over vrybuters en quaetdoenders. Terreur op het Vlaamse platteland (eind 16e eeuw)* (Leuven: Davidsfonds, 2008, 291 blz., € 24,95, ISBN 978 90 5826 535 7).

De combinatie van titel, illustratie en de toelichtende test op de omslag van het boek 'Vrijbuiters en quaetdoenders' is misleidend. Wie denkt een pakkend verhaal te lezen over rovers en boeven die tegen het einde van de zestiende eeuw, al dan niet in georganiseerd verband, het Vlaamse platteland teisterden, komt bedrogen uit en haakt na de inleiding af. Geïnteresseerden in de geschiedenis van de onmacht van het Spaanse gezag tegenover de macht van de Republiek waarmee de Zuidelijke Nederlanden tussen hamer en aambeeld verzeilden – daar gaat het boek over – komen met deze 'pakkende' combinatie van titel, illustratie en toelichting niet aan lezen toe. Dat is jammer, want Piceu laat met zijn gedetailleerde verslag zien hoe vooral Vlaanderen een speelbal werd in de geschiedenis door het falende formele Spaanse gezag in Brussel na 1584 en de feitelijke usurpatie door de Republiek. Dit machtsmisbruik eindigde overigens niet in 1609 met het Bestand, maar duurde voort totdat de politieke en militaire strijd om de zogenaamde Spaanse erfenis – nu tussen de Republiek en de Franse kroon – uiteindelijk gestreden was in 1713. Of was het toch pas in 1830 bij de totstandkoming van België? In die tussentijd werden de ontvoogde Zuidelijke Nederlanden geteisterd door vreemde legers die om de zoveel jaren op bezoek kwamen.

Hoewel deze toevoeging ver aan deze studie voorbij gaat, zou het naar mijn mening toch zinvol zijn geweest als Piceu met een dergelijk algemeen kader zou zijn begonnen. Daarmee krijgen de gebeurtenissen die de lezers worden voorgehouden een plaats in de loop van de geschiedenis: de Republiek die met militair en economisch geweld controle bleef uitoefenen over Vlaanderen na de 'val van Antwerpen'.

Over quaetdoenders – boeven, schurken, rovers in de vroegmoderne terminologie – wordt niet meer gesproken, over vrijbuiters des te meer, zonder overigens dat altijd onmiddellijk duidelijk is wie dat nu waren. Soms zijn dat Spaanse soldaten, of deserteurs, dan weer troepen van malcontenten, vervolgens Staatse legerafdelingen of individuen die met consent of voor eigen rekening opereerden. Vooral blijken het toch min of meer geregelde troepen te zijn die vanuit Zeeland en het Staatse bolwerk Oostende op pad gingen en

waarmee het Vlaamse platteland goeddeels werd gecontroleerd. Een vreemd amalgaam van wie uit het tekstverloop hun positie moet blijken. Aanvankelijk past het optreden van deze opeenvolgende of afwisselende troepen nog in het gebruikelijke zestiende-eeuwse krijgstoneel, maar uiteindelijk wordt het een duistere vorm van afpersing van de zijde van de Republiek: het afzien van geweld in ruil voor klinkende munt.

Met de tekst en het verloop van het betoog maakt Piceu het niet gemakkelijk om bij de les te blijven. Het boek is ongeveer chronologisch ingericht, maar niet consequent en ook weer niet thematisch. Het verband tussen subtitels en de daaropvolgende paragraaf is niet altijd even duidelijk. Het mankeert aan een logische overgang, of er ontbreekt tekst of toelichting. Misschien komt dat omdat deze handelseditie een afgeslankte vorm is van een kennelijk veel omvangrijker eindstudie. Dan heeft de inkorting niet overal even gelukkig uitgepakt. Daarnaast zijn er erg veel aanhalingen, citaten en parafrasen, soms met en soms zonder bronvermelding en daarin zijn de eindnoten, in plaats van voetnoten, een enorme handicap. Dat is ook het geval met aangehaalde literatuur. Het is steeds heen en weer bladeren. Nog lastiger zijn al die namen van lokale gezagsdragers, commandanten en notabelen die ten tonele verschijnen. Wie Alexander Farnese was, zal de gemiddelde lezer wel duidelijk zijn, maar al de plaatselijke grootheden, specifieke gebeurtenissen en begrippen, maken een algemeen register in een dergelijk werk zonder meer noodzakelijk en dat ontbreekt.

Kortom, het boek is geen bedlectuur, maar de lezer die doorzet, zal waardering opbrengen voor het nauwgezette onderzoek waarmee een gedetailleerd beeld ontstaat van de politieke, militaire en economische situatie in Vlaanderen na het mislukken van het vergelijk in de Opstand. Het formele gezag van de Spaanse kroon was hersteld, maar feitelijk was het de Republiek, die het land in een wurggreep hield met militaire operaties of afpersing in de vorm van contributies om daarvan af te zien. Een treurig 'detail' in de geschiedenis van de Nederlanden.

Frans Thuijs, Amsterdam

Webrecensie BMGN 125:4 (2010)

Prud'homme van Reine, R.B., *Opkomst en ondergang van Nederlands Gouden Vloot. Door de ogen van de zeeschilders Willem van de Velde de Oude en de Jonge* (Amsterdam, Antwerpen: De Arbeiderspers, 2009, 366 blz., ISBN 978 90 295 6696 4).

De auteur heeft zich in de afgelopen jaren intensief bezig gehouden met de zeemacht van de Republiek in de zeventiende eeuw en vooral met de Nederlandse vlootvoogden die daarin een hoofdrol speelden. Met het onderhavige boek voegt hij een nieuwe titel toe aan zijn ondertussen indrukwekkende oeuvre op dit gebied. Voegt het boek ook nieuwe kennis over of een nieuwe visie op Nederlands zeemacht in de Gouden Eeuw toe? Het antwoord op die vraag zit in de titel besloten.

Opkomst en ondergang van Nederlands Gouden Vloot geeft een chronologisch overzicht van de verrichtingen van de vloot van de Republiek in de zeventiende eeuw. Behalve over de opkomst en ondergang betreft het echter vooral de bloeiperiode van de vloot. Het is een gedegen overzicht waarbij de auteur voornamelijk steunt op de kennis en inzichten die hij met zijn eerdere publicaties heeft opgedaan. Werkelijke nieuwe inzichten komen hier niet uit voort en dat is misschien wel een gemiste kans gezien de eruditie die de auteur op dit punt bezit. Zo is het natuurlijk bekend dat de Staatse vloot een 'unievloot' was, een samengestelde vloot, en het ontbreken van een centrale sturing wordt altijd vanzelfsprekend als een tekortkoming gezien. Maar is dat zo en had het wellicht ook niet positieve kanten? Zorgde de onderlinge concurrentie er misschien voor dat de kwaliteit en agressiviteit groter was, bij voorbeeld omdat men niet voor elkaar wilde onderdoen? En hoe komt het toch dat geregeld sprake is van kapiteins die de frontlijn verlaten en van desertie worden beticht? Kwam dat ook bij de Engelsen voor en zo nee, waarom niet?

En zo zijn er meer intrigerende kwesties te bedenken die niet noodzakelijkerwijs in dit boek aan de orde behoeven te komen maar die misschien een nieuw licht op de bekende materie hadden kunnen werpen. Dat de bloeiperiode centraal staat is ook niet zo vreemd omdat dat de periode is die door vader en zoon Van de Velde op zo'n bijzondere wijze in beeld is gebracht. En zoals de ondertitel al aangeeft, gaat het om een visie door de ogen